

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Руслан БЛОСКУРСЬКИЙ

Р. Блокурський

_____ 2025 р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ІСПИТУ

для вступників на другий (магістерський) рівень вищої освіти

спеціальність – D2 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»

Схвалено Вченою радою економічного
факультету

Протокол № 13 від 16 квітня 2025 року

Голова ради *Роман ГРЕШКО* Роман ГРЕШКО

Чернівці – 2025

П Е Р Е Д М О В А

До вступних випробувань на здобуття освітнього рівня «магістр» зі спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» допускаються вступники, що мають освітній рівень «бакалавр», або освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст».

У відповідності до вимог, які висуваються до випускника-бакалавра, останній повинен мати всебічні та глибокі знання за спеціальністю, вміння оперувати фінансовими категоріями, розуміти суть фінансових процесів, основ фінансової політики, тобто продемонструвати знання з основних фахових дисциплін, які у змісті програми виділені в окремі чотири розділи:

1. Фінанси
2. Банківська справа
3. Страхування
4. Фондовий ринок

РОЗДІЛ I. ФІНАНСИ

Тема 1. Теорія фінансів

Фінанси – специфічна форма суспільних відносин. Грошові відносини, які становлять зміст фінансів. Об'єктивні передумови виникнення фінансів. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Необхідність фінансів в умовах товарного-грошового господарства.

Функції фінансів. Первинний розподіл і перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту та національного доходу.

Матеріально-речове втілення фінансів. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин. Джерела формування фінансових ресурсів. Характеристика чинників зміни розмірів фінансових ресурсів. Склад та особливості централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів. Фінансові резерви, їх суть і значення.

Фінансова система України. Поняття фінансової системи та принципи її побудови. Сфери фінансів: фінанси суб'єктів господарювання, фінанси населення, суспільні фінанси, міжнародні фінанси. Ланки фінансових відносин, їх характеристика. Взаємозв'язок ланок фінансової системи.

Фінансова політика – складова частина економічної й соціальної політики держави. Суть фінансової політики. Взаємозв'язок фінансів і фінансової політики.

Види фінансової політики. Фінансова політика держави, її завдання та основні напрямки. Фінансова політика суб'єктів господарювання. Фінансова політика домогосподарств.

Стратегія і тактика фінансової політики. Фінансова політика у міжнародних, міждержавних відносинах. Фінансова політика України на сучасному етапі.

Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин. Складові елементи фінансового механізму. Організаційні форми фінансового механізму, їх характеристика. Правове регулювання фінансових відносин. Фінансове право. Фінансове регулювання, його місце у фінансовому механізмі. Фінансові важелі, їх характеристика.

Управління фінансами в системі управління економікою. Суть управління фінансами, його принципи та функціональні елементи.

Організація управління публічними фінансами в Україні. Загальне управління фінансовими ресурсами держави. Оперативне управління фінансами. Державний фінансовий апарат та його ланки.

Фінансове планування: суть, методи, завдання. Зв'язок фінансового планування з індикативним і виробничим плануванням. Види фінансових планів, їх загальна характеристика. Зведені фінансові баланси. Баланс фінансових ресурсів і витрат держави, його структура і значення. Напрями вдосконалення фінансового планування.

Необхідність, суть і завдання фінансового контролю. Фінансовий контроль як форма прояву та використання контрольної функції фінансів. Місце фінансового контролю в системі вартісного контролю, його специфіка. Сфера дії та об'єкт фінансового контролю.

Організація фінансового контролю в Україні, його класифікація. Види і методи фінансового контролю. Органи фінансового контролю, їх функції, права та обов'язки. Державна фінансова інспекція України.

Тема 2. Теоретичні та організаційні основи фінансів підприємств.

Грошові надходження підприємств

Сутність та функції фінансів підприємств. Сфери фінансових відносин підприємств. Джерела формування фінансових ресурсів. Власні, позичені і залучені кошти. Принципи організації фінансів підприємств: саморегулювання, самоокупність, самофінансування. Фінансовий механізм підприємства. Фінансова діяльність підприємства. Зміст, задачі і організація фінансової роботи на підприємствах.

Сутність і значення грошових розрахунків у діяльності підприємств. Принципи організації розрахунків. Форми безготівкових розрахунків у господарському обігу.

Здійснення розрахунково-касового обслуговування підприємств. Розрахунково-платіжна та касова дисципліна, її зміст і значення для забезпечення господарської діяльності.

Економічна характеристика та склад грошових надходжень підприємств. Методи визначення грошових надходжень від виконання господарських та інших операцій.

Дохід від реалізації продукції (робіт, послуг). Фактори, які впливають на величину доходу. Валовий та чистий дохід підприємства від виконання господарських та інших операцій. Ціноутворення на підприємстві. Види цін, що використовуються для вартісного обліку господарських операцій.

Тема 3. Сучасні аспекти функціонування підприємства

Поняття основного капіталу підприємства. Класифікація необоротних активів, їх характеристика. Види вартісної оцінки основних засобів.

Знос і амортизація основних засобів і нематеріальних активів. Методи розрахунку амортизаційних відрахувань. Використання амортизаційних відрахувань.

Показники стану та економічної ефективності використання основних засобів та нематеріальних активів. Інвестиційна діяльність підприємства та методи її здійснення. Самофінансування, кредитування інвестиційної діяльності, лізинг як метод фінансування основного капіталу.

Сутність і склад оборотного капіталу підприємства. Джерела формування оборотного капіталу. Встановлення оптимальної потреби в оборотному капіталі підприємства. Показники економічної ефективності використання оборотного капіталу.

Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства, його функції. Формування прибутку підприємства. Зміст та класифікація видатків підприємств Розрахунок прибутковості підприємства. Розподіл і використання прибутку підприємства. Сутність і методи обчислення рентабельності.

Кругообіг коштів підприємств та необхідність залучення кредитів. Класифікація кредитів, що надаються підприємствам. Банківське кредитування підприємств.

Тема 4. Сучасні аспекти оцінки фінансового стану та фінансового планування на підприємствах. Фінансова санація підприємств

Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення. Показники оцінки фінансового стану підприємства. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства.

Показники платоспроможності та ліквідності і методика їх визначення. Система показників фінансової стійкості підприємства.

Зміст і задачі фінансового планування. Принципи та методи фінансового планування. Зміст та структура поточного фінансового плану підприємства. Порядок розробки фінансового плану. Зміст оперативного фінансового плану надходження коштів і здійснення платежів, його призначення.

Фінансові причини виникнення неплатоспроможності (банкрутства) підприємства. Визначення неплатоспроможності підприємства. Фінансова санація на підприємстві та джерела її забезпечення. Мобілізація внутрішніх фінансових джерел санації. Державна фінансова підтримка санації підприємства. Санація шляхом реорганізації (реструктуризації).

Фінансовий менеджмент підприємства: завдання й організація.

Тема 5. Публічні (суспільні) фінанси

Державний бюджет як економічна та правова категорії. Функції бюджету: розподільна, контрольна. Роль і місце державного бюджету у перерозподільчих відносинах у суспільстві. Фактори, які впливають на формування і використання бюджету: економічні, соціальні і політичні.

Державний бюджет як фінансовий план держави, як віддзеркалення економічної, соціальної та міжнародної політики держави. Взаємозв'язок бюджету з іншими фінансовими планами.

Стан бюджету: рівновага доходів і видатків, бюджетний надлишок, бюджетний дефіцит. Бюджетний дефіцит: сутність, види та причини виникнення. Джерела фінансування та заходи щодо подолання дефіциту бюджету в Україні. Взаємозв'язок дефіциту бюджету і державного боргу.

Бюджетна система України: сутність, етапи становлення, правові засади та структура. Сутність та основи бюджетного устрою. Принципи побудови бюджетної системи України. Розмежування доходів і видатків між бюджетами.

Міжбюджетні відносини в Україні: сутність та мета. Регулювання міжбюджетних відносин, його сутність і методи. Порядок формування міжбюджетних трансфертів відповідно до положень Бюджетного кодексу України.

Бюджетний процес і бюджетні процедури. Порядок складання, розгляду і затвердження Державного бюджету України. Порядок складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів. Організація виконання бюджетів.

Органи управління бюджетною системою України.

Суть місцевих фінансів. Суб'єкти та інститути місцевих фінансів в Україні. Роль місцевих фінансів у реалізації політики зміцнення економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань в умовах ринкових відносин.

Державні цільові фонди, їх суть, необхідність, класифікація та розвиток.

Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття: джерела формування і напрями використання.

Економічна суть державного кредиту, його роль у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави. Внутрішній і зовнішній державний кредит. Розвиток умовного державного кредиту в Україні. Державні позики, їх види. Види та характеристика державних цінних паперів, якими оформлені державні позики в Україні.

Державний борг. Капітальний і поточний державний борг. Причини і наслідки зростання державного боргу. Джерела погашення державного боргу. Управління державним боргом, його мета. Заходи для підвищення ефективності державного кредиту.

Тема 6. Теорія оподаткування

Необхідність і сутність податків. Сутність фіскальної функції та регулюючої функції податків.

Елементи податку та їх визначення: суб'єкт (платник) і носій, об'єкт оподаткування, джерело сплати, одиниця оподаткування, податкова ставка, квота та інші.

Види податків та критерії їх класифікації (економічний зміст об'єкта оподаткування, форма оподаткування, спосіб утримання, рівень запровадження та адміністрування, тощо).

Поняття податкової системи. Її роль у функціонуванні держави. Склад і структура податкової системи України.

Податкова політика: суть і завдання; типи, залежність від стану економіки, потреб держави тощо. Принципи податкової політики (фіскальна достатність, соціальна справедливість, економічна ефективність, рівнонапруженість, стабільність і гнучкість).

Проблеми розбудови податкової системи в Україні і формування податкової політики держави.

Державна податкова служба України: організаційна структура, завдання та функції.

Адміністрування податків: суть, основні елементи, організація. Правове регламентування процесу оподаткування. Облік платників податків і зборів.

Організація контрольної діяльності Державної податкової служби України по забезпеченню своєчасного і повного надходження платежів до бюджету.

Відповідальність за порушення у сфері оподаткування, її види, значення. Податковий борг. Система штрафних і фінансових санкцій. Адміністративні штрафи. Пеня.

Необхідність і напрямки підвищення ефективності діяльності Державної податкової служби України.

Тема 7. Непрямі податки та проблеми перекладання податків

Акцизний податок як форма специфічних акцизів. Платники акцизного податку. Об'єкт оподаткування, групи товарів, що оподатковуються акцизним податком. Порядок включення акцизного податку в ціну товарів, механізм нарахування і сплати акцизного податку. Особливості нарахування акцизного податку при застосуванні різних видів ставок. Пільги з акцизного податку, умови їх застосування. Особливості застосування спеціального акцизу з операцій з підакцизними товарами в роздрібній торгівлі. Строки сплати акцизного податку та подання відповідної декларації.

Податок на додану вартість: сутність, функції та етапи розвитку. Об'єкт оподаткування і база нарахування податку на додану вартість. Методика включення податку на додану вартість в ціни товарів, робіт і послуг. Платники, ставки і пільги по податку на додану вартість. Порядок розрахунку розміру податку на додану вартість. Визначення і сутність термінів: податковий кредит, податкове зобов'язання, бюджетне відшкодування. Механізм і строки сплати податку на додану вартість.

Особливості мита як непрямого податку на споживання. Види мита, їх відмінності та умови застосування: адвалорне, комбіноване, специфічне. Особливі види мита: сезонне, антидемпінгове, компенсаційне. Платники та об'єкт оподаткування митом. Митна вартість, порядок її розрахунку. Види ставок мита. Порядок розрахунку розміру мита та його сплати. Пільги щодо сплати мита для юридичних і фізичних осіб.

Трактування фінансовою наукою проблеми перекладання податків.

Тема 8. Прямі податки

Платники податку на прибуток підприємств та об'єкт оподаткування. Порядок розрахунку фінансового результату діяльності підприємства. Ставки податку на прибуток підприємств і сфера їх застосування. Пільги по податку на прибуток. Умови застосування окремих пільг. Оподаткування результатів страхової діяльності. Порядок оподаткування доходів операторів, отриманих від букмекерської діяльності, азартних ігор. Порядок розрахунку та сплати податку на прибуток до державного бюджету.

Податок на доходи фізичних осіб як форма індивідуального прибуткового оподаткування. Місце і роль податку на доходи фізичних осіб у податковій системі. Платники податку на доходи фізичних осіб. Об'єкт оподаткування, його склад. Порядок розрахунку загального місячного оподаткованого доходу, чистого річного оподаткованого доходу, іноземних доходів як об'єкту оподаткування. Поняття і значення податкової знижки. Види витрат, які включаються до складу податкової знижки. Механізм її виникнення та порядок розрахунку. Податкова соціальна пільга: суть, розмір, умови надання. Ставки податку на доходи фізичних осіб. Особливості оподаткування окремих видів доходів фізичних осіб, а також самозайнятих осіб. Порядок нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб. Податкові агенти, їх функції та відповідальність.

Мета запровадження та значення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого бізнесу, її сутність. Платники єдиного податку, існуючі обмеження щодо переходу на спрощену систему оподаткування. Механізм сплати єдиного податку юридичними та фізичними особами: база оподаткування, ставки, порядок нарахування і внесення до бюджету.

Тема 9. Інші податки та збори

Система рентних платежів: суть і значення, її вплив на забезпечення ресурсозбереження та створення умов до відновлення природних ресурсів. Складові системи рентних платежів. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, рентна плата за спеціальне використання води, рентна плата за спеціальне надкористування, рентна плата за використання радіочастотного ресурсу України, рентна плата за транспортування вуглеводнів: об'єкт, платники, порядок розрахунку суми плати та строки сплати.

Екологічний податок: об'єкт оподаткування, платники, методика розрахунку розміру платежів. Порядок сплати та подання розрахунків податку.

Суть місцевого оподаткування, його роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Механізм запровадження місцевого податку або збору на території окремої територіальної громади. Склад місцевих податків. Порядок нарахування та сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Транспортний податок. Плата за землю, її форми: земельний податок і орендна плата за землю. Суб'єкти, об'єкти та пільги по платі за землю. Система місцевих зборів: збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір; порядок їх розрахунку та сплати в бюджет.

Напрями вдосконалення місцевого оподаткування в Україні.

Тема 10. Система доходів і видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів

Бюджетна класифікація, її сутність та значення. Принципи побудови бюджетної класифікації. Складові частини бюджетної класифікації: класифікація доходів бюджету, класифікація видатків бюджету, класифікація фінансування бюджету, класифікація боргу.

Методи та джерела формування доходів бюджету. Склад та характеристика доходів бюджетів. Роль податкових надходжень в доходах бюджету. Податок на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, податки на власність, внутрішні податки на товари і послуги, збори за спеціальне використання природних ресурсів, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції.

Роль неподаткових надходжень в доходах бюджету. Доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, надходження від штрафів та фінансових санкцій, власні надходження бюджетних установ.

Доходи від операцій з капіталом як джерело доходів бюджету. Надходження від продажу основного капіталу, надходження від реалізації державних запасів товарів,

надходження від продажу землі і нематеріальних активів.

Офіційні трансферти як джерело доходів бюджету. Трансферти від органів державного управління, кошти, що надходять з інших бюджетів, дотації та субвенції.

Роль видатків бюджету у фінансовому забезпеченні потреб соціального та економічного розвитку.

Бюджетне фінансування. Форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, позички з бюджету державним підприємствам, державні дотації. Методи бюджетного фінансування.

Організація виконання видаткової частини бюджетів.

Зміст і основні принципи кошторисного фінансування. Кошториси бюджетних установ. Види кошторисів.

Тема 11. Порядок фінансування видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів

Необхідність видатків бюджету на розвиток економіки. Склад видатків бюджету на економічну діяльність. Форми фінансової підтримки підприємств: фінансова допомога за рахунок бюджетних асигнувань, пільгове оподаткування. Необхідність розвитку та фінансова підтримка малого бізнесу в Україні. Публічні інвестиції. Роль бюджету у здійсненні інвестиційних програм.

Видатки бюджету на державне управління. Система оплати праці працівників органів державного влади.

Видатки на оборону. Склад видатків на оборону за функціональною та економічною класифікацією. Джерела фінансування оборони.

Видатки бюджету на правоохоронну діяльність і безпеку держави.

Фінансове забезпечення та фінансування розвитку освіти. Склад видатків на освіту за функціональною та економічною класифікацією. Джерела фінансування освіти. Видатки на загальноосвітні школи. Оперативно-сітьові показники, що характеризують діяльність школи. Система оплати праці вчителів школи. Планування фонду зарплати педагогічного, адміністративно-управлінського та обслуговуючого персоналу школи. Видатки на дитячі дошкільні установи. Основні виробничі показники та джерела фінансування. Планування видатків на оплату праці та інших поточних і капітальних видатків дитячих дошкільних установ. Видатки на підготовку кадрів. Структура, джерела фінансування та основні виробничі показники вищих навчальних закладів. Система оплати праці науково-викладацького персоналу та планування поточних і капітальних видатків вищих навчальних закладів.

Видатки бюджету на науку. Організація наукових досліджень і джерела їх фінансування. Фінансування наукових досліджень у відомчих наукових закладах. Кошторисне фінансування наукових закладів і наукових програм.

Видатки на заклади культури і мистецтва. Склад видатків на культуру і мистецтво за функціональною та економічною класифікацією. Джерела фінансування закладів культури і мистецтва.

Видатки на охорону здоров'я. Склад видатків на охорону здоров'я за функціональною та економічною класифікацією. Показники, що характеризують діяльність установ охорони здоров'я. Система оплати праці медичних працівників: посадові оклади, підвищення посадових окладів медичних працівників, доплати працівникам охорони здоров'я. Планування видатків установ охорони здоров'я.

Видатки на фізичну культуру. Склад видатків на фізичну культуру за функціональною та економічною класифікацією. Джерела фінансування фізичної культури.

Соціальний захист як складова соціальних гарантій населенню. Види державної допомоги сім'ям з дітьми та державна соціальна допомога окремим категоріям громадян.

Тема 12. Фінансовий ринок і міжнародні фінанси

Суть фінансового ринку, його роль у мобілізації та розподілі фінансових ресурсів. Місце фінансового ринку у фінансовій системі держави.

Структура фінансового ринку. Класифікація фінансових ринків. Ринок грошових ресурсів як складова частина фінансового ринку. Ринок цінних паперів – обов'язковий елемент ринкової економіки. Ринок банківських позик.

Суб'єкти фінансового ринку, їх функції, права та обов'язки. Об'єкти фінансового ринку. Проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Міжнародні фінанси як підсистема міжнародних економічних відносин. Призначення (функції) міжнародних фінансів. Суб'єкти міжнародних фінансових відносин.

Світовий фінансовий ринок. Організаційні засади світового фінансового ринку. Міжнародні потоки фінансових ресурсів. Фінансові центри. Фінансові посередники. Сегменти світового фінансового ринку. Валютний ринок. Ринок капіталів. Ринок фондів цінностей.

Міжнародні фінансові інститути, організаційні засади їх діяльності. Міжнародний валютний фонд. Світовий банк. Регіональні фінансові інститути. Місце міжнародних фінансових інститутів у світовому перерозподілі грошових потоків. Тенденції співпраці України з міжнародними фінансовими інститутами.

РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Тема 13. Гроші та кредит

Походження і необхідність грошей. Поняття функцій грошей, їх єдність та відмінність. Суть грошового обігу. Форми грошей, що знаходяться в обігу.

Поняття грошової системи. Методи державного регулювання грошового обігу.

Суть та функції кредиту. Характерні суттєві риси кредиту. Форми та види кредиту. Класифікація форм і видів кредиту. Позичковий відсоток.

Поняття кредитної системи та її побудова. Міжнародні валютні та кредитно-розрахункові відносини. Міжнародні та регіональні валютно-фінансові організації.

Тема 14. Походження, розвиток та організаційно-економічні основи діяльності банків в Україні

Історія виникнення банківської справи. Визначення поняття «банк». Банки у ринковій економіці: функції та завдання. Банківська система країни: два рівні. Центральний банк: правовий статус, основні функції. Особливості розвитку банківських систем Сполучених Штатів Америки, Німеччини та Японії.

Сучасна банківська система України: етапи розвитку. Основні проблеми розвитку банківської системи України.

Види банків в Україні. Поняття «банківська операція» та «банківська послуга». Класифікація банківських операцій.

Порядок створення банків в Україні. Організаційно-правові форми діяльності банків. Закон України та нормативні документи НБУ, які регулюють порядок відкриття реєстрації, діяльності та ліквідації банківських установ.

Порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій

Організаційна структура банку. Структура управління банком. Структура функціональних підрозділів і служб банку.

Тема 15. Операції банків з формування ресурсної бази та ключові аспекти активних операцій банківських установ України

Економічна характеристика та склад ресурсів банку. Банківський капітал та його внутрішня структура. Функції основного, додаткового та субординованого банківського

капіталу. Міжнародні стандарти власного капіталу банків (Базельська угода). Аналіз достатності капіталу банку. Методи управління банківським капіталом в Україні та в міжнародній практиці. Сутність та склад пасивних операцій банку. Залучені та запозичені кошти банку.

Кредитна політика банку як складова його бізнес-плану.. Класифікація банківських позичок та сучасні види кредитів. Аналіз кредитоспроможності позичальника та способи її оцінки банком. Оцінювання якості кредитного портфеля та порядок формування резервів на відшкодування втрат за кредитними операціями. Процес банківського кредитування. Види позичкових рахунків та режим їх дії. Форми забезпечення повернення банківських позичок. Кредитний ризики банку та способи його мінімізації. Методи управління проблемними кредитами та кредитним ризиком в цілому. Банківський контроль і кредитні санкції.

Загальні основи організації безготівкових розрахунків і структура безготівкового грошового обігу. Ведення рахунків клієнтів. Безготівкові міжгосподарські розрахунки та основні інструменти, що їх забезпечують. Кореспондентські відносини та міжбанківські розрахунки. Структурна побудова та принципи функціонування системи електронних платежів (СЕП). Розрахунки з використанням банківських платіжних карток. Характеристика касових операцій банків та забезпечення їх касової діяльності.

Економічний зміст валютного курсу. Крос-курси валют та способи їх обчислення. Характеристика конверсійних (обмінних) валютних операцій. Відкрита валютна позиція банку, порядок її обчислення та регулювання.

Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів. Перелік операцій з цінними паперами, що підлягають ліцензуванню в НБУ та порядок видачі ліцензії. Зміст основних етапів емісійної діяльності банків. Форми інвестицій в цінні папери: стратегічні і портфельні інвестиції. Характеристика етапів процесу інвестування.

Види нетрадиційних банківських операцій та послуг: загальна характеристика.

Тема 16. Регулювання, нагляд і контроль банківської діяльності. Фінансова звітність банківських установ. моніторинг і оцінка банківської діяльності

Основи регулювання, нагляду та контролю банківської діяльності. Особливості розробки стандартів Базельського комітету з питань нагляду. Фінансовий механізм державного регулювання банківської діяльності в Україні. Система CAMELS. Складові адміністративного банківського регулювання та форми індикативного регулювання. Форми контролю: внутрішній контроль, виїзне інспектування НБУ, зовнішній аудит, безвиїзний нагляд, ринкова дисципліна.

Організація комерційного розрахунку в банках. Доходи банків та їх склад за статтями. Банківські витрати та їх види. Банківський прибуток. Податки та інші обов'язкові платежі.

Форми фінансової звітності банківських установ. Порядок оприлюднення банківської фінансової звітності.

Тема 17. Управління ліквідністю банківських установ, банківський маркетинг і фінансовий моніторинг в Україні.

Поняття ліквідності банку. Роль НБУ в регулюванні діяльності банків і підтримці їх ліквідності. Розподіл активів банків за групами ризику. Розрахунок нормативів ліквідності згідно вимог Національного банку України.

Управління ліквідністю банку. Управління активами та пасивами і вирішення проблеми "прибутковість - ліквідність".

Класифікація активів та пасивів банку щодо ліквідності. Методи управління ліквідністю.

Об'єктивна необхідність, функції, цілі, принципи, складові елементи і потенціал сучасного маркетингу. Специфіка банківського маркетингу. Ринок банківських послуг і цілі банківського маркетингу. Завдання та прийоми банківського маркетингу.

Маркетингова політика: планування та способи просування банківських продуктів. Стратегія банківського маркетингу. Організаційна структура банку та маркетингова служба.

Поняття та структура функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. Суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу. Сутність та засоби легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Відмивання грошей. Міжнародне регулювання боротьби з відмивання грошей. Діяльність FATF. Напрями забезпечення якості фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 3. СТРАХУВАННЯ

Тема 18. Теоретичні основи страхування

Страховий ризик: види, ознаки ризиків, що підлягають страхуванню. Страховий захист суспільного виробництва та рівня життя людини. Ознаки страхового захисту.

Організаційні форми страхового фонду. Державний страховий (резервний) фонд. Фонд страховика. Самострахування. Місце страхового фонду в економічній діяльності.

Суть страхування та його роль у ринковій економіці. Ознаки страхування. Єдність та розбіжність з іншими економічними категоріями. Функції страхування. Історія виникнення та розвитку страхування. Принципи страхування.

Розмаїття видів страхування. Необхідність проведення класифікації в страхуванні. Класифікація видів страхування в ЄС та інших країнах світу.

Необхідність впровадження обов'язкового страхування і його межі. Обов'язкове страхування: загальні принципи, види. Принципи здійснення добровільного страхування.

Поняття ризику. Основні характеристики ризику. Управління ризиком. Роль ризик-менеджменту у виявленні, розпізнаванні, ідентифікації та визначення методів впливу на ризик. Визначення страхового ризику. Ознаки страхового ризику. Специфіка ризиків у страхуванні майна, відповідальності, в особовому страхуванні. Класифікація ризиків.

Терміни, що виражають загальні умови страхування (страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач, страховий поліс, страховий інтерес, страхова відповідальність).

Терміни, що визначають умови формування страхового фонду (страхова оцінка, страхова сума, страхове забезпечення: система пропорційного забезпечення, система першого ризику, система граничних величин; страховий тариф, страхова премія, страхове поле, страховий портфель та ін).

Поняття, що визначають умови використання коштів страхового фонду (ризик, страховий випадок, страховий збиток, страхове відшкодування, страховий акт, франшиза).

Міжнародна термінологія (ануїтет, актуарій, андеррайтер, аварійний комісар, диспашер, адендум, біндер, бордеро, дисклоуз, шомаж, риторно, клаузула та ін).

Тема 19. Особливості організації та ведення страхової справи

Страховий ринок як частина загального ринку. Функції страхового ринку. Специфічність страхового продукту. Основні учасники страхового ринку: продавці, покупці, посередники, об'єднання, державний нагляд. Основні організаційні форми страхових компаній. Правила реєстрації та ліцензування страховиків. Товариство взаємного страхування: принципи діяльності. Страховий союз. Державне страхування. Страхові об'єднання. Страховий ринок України. Особливості проведення страхування в країнах ЄС, США та Японії.

Державний нагляд за страховою діяльністю: необхідність, функції, види.

Маркетинг у страхуванні. Етапи маркетингового дослідження. Боротьба за клієнта. Реклама в страховому бізнесі.

Тарифна ставка як основа розрахунку розміру страхового платежу. Суть і принципи тарифної політики. Складові частини брутто-ставки, нетто-ставки і навантаження. Порядок розрахунку тарифної ставки.

Доходи страховика: особливості розрахунку. Доходи від страхової діяльності, перестраховання, розміщення тимчасово вільних коштів, інші доходи.

Структура витрат страхової компанії. Міжнародна класифікація витрат страхових компаній: аквізиційні, інкасові, ліквідаційні, управлінські.

Фінансова стійкість страхової компанії. Порядок визначення і забезпечення стійкості страхової компанії. Платоспроможність страхової компанії. Критерії та нормативи щодо діяльності страховиків. Особливості формування та розміщення страхових резервів.

Тема 20. Практика проведення видів страхування

Соціальна роль видів страхування життя громадян. Економічний механізм страхування життя, страхування від нещасних випадків, страхування дітей.

Медичне страхування: принципи, особливості. Джерела формування страхового фонду з медичного страхування.

Страхування від нещасних випадків: особливості проведення та умови. Обов'язкові і добровільні види особистого страхування.

Змішане страхування життя. Практика довгострокових видів страхування життя за кордоном та в Україні.

Значення страхування майна, його стан і розвиток в Україні. Принципи здійснення майнового страхування. Страхування майна юридичних осіб. Страхові події. Умови відшкодування збитків. Страхування наземного, повітряного та водного транспорту. Специфіка страхування домашніх тварин та врожаїв с/г культур: страхові випадки, порядок розрахунку відшкодування.

Особливості страхування домашнього майна громадян. Проведення оцінки майна. Визначення території страхового покриття.

Страхування підприємницьких ризиків. Особливості страхування фінансово-кредитних ризиків, делькредерне та гарантійне страхування. Страхування технічних ризиків: види та особливості проведення.

Економічна природа та необхідність проведення видів страхування відповідальності. Особливості визначення застрахованих осіб і меж сум відшкодування при страхуванні відповідальності. Ліміт відповідальності страховика.

Страхування відповідальності позичальника. Важливість проведення страхування професійної відповідальності. Обов'язкові види страхування відповідальності.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів: механізм дії. Страхова система "Зелена карта".

Страхування відповідальності за забруднення довкілля.

Необхідність перестраховання, його суть та функції. Основні елементи договорів перестраховання. Активне і пасивне перестраховання. Власна участь страховика у перестрахованні. Сучасний стан перестраховання в Україні.

Методи проведення перестраховання (факультативний, облігаторний, факультативно-облігаторний). Форми (пропорційне та непропорційне перестраховання) та види договорів перестраховання (ексцедент збитку, ексцедент збитковості, квотні, ексцедент сум). Співстрахування та механізм його застосування.

РОЗДІЛ 4. ФОНДОВИЙ РИНОК

Тема 21. Суть, функції та роль фондового ринку в економіці

Поняття фондового ринку та його завдання. Основні елементи структури

фондового ринку. Види цінних паперів, які обертаються на фондовому ринку (акції, облигації, деривативи тощо). Первинний і вторинний ринок цінних паперів. Основні учасники фондового ринку (емітенти, інвестори, посередники, регулятори). Види інвесторів на фондовому ринку (індивідуальні, інституційні) та їхні особливості. Інструменти, які використовуються для торгівлі на фондовому ринку. Роль андеррайтерів на первинному ринку цінних паперів. Організаційні форми фондового ринку (біржовий і позабіржовий ринок). Переваги та недоліки біржового та позабіржового ринків. Лістинг і делістинг цінних паперів на фондовій біржі.

Основні функції фондового ринку в залученні капіталу для підприємств і держави. Трансформація заощаджень в інвестиції. Роль фондового ринку в забезпеченні ліквідності інвестицій у цінні папери. Ціноутворення на фінансові активи. Фактори впливу на формування цін на фондовому ринку. Інформаційна функція фондового ринку. Диверсифікація інвестиційних портфелів. Значення та роль фондового ринку у розвитку корпоративного управління та контролю за діяльністю компаній.

Вплив фондового ринку на економічне зростання та ефективність розподілу ресурсів в економіці. Роль фондового ринку в розвитку корпоративного управління. Ризики, пов'язані з функціонуванням фондового ринку, та їх мінімізація. Роль державного регулювання у функціонуванні фондового ринку. Основні цілі регулювання.

Нові фінансові інструменти й технології на сучасному фондовому ринку. Перспективи розвитку фондового ринку в Україні в контексті євроінтеграції. Особливості функціонування фондового ринку України в умовах нестабільної економіки та воєнних дій. Роль фондового ринку у відновленні економіки після криз і конфліктів. Стратегії інвесторів для захисту своїх інвестицій на волатильному фондовому ринку.

Тема 22. Суб'єкти фондового ринку та його інфраструктура

Суб'єкти фондового ринку та їх характеристика. Функції емітентів на фондовому ринку та їхні основні обов'язки. Види інвесторів на фондовому ринку (індивідуальні, інституційні), їхні цілі та стратегії.

Сутність інституційних інвесторів (пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди) та їхня роль на ринку. Професійні учасники фондового ринку (брокери, дилери, андеррайтери, інвестиційні радники). Брокери та їх призначення на фондовому ринку. Дилери та їхня діяльність. Діяльність інвестиційних банків на фондовому ринку. Андеррайтери та їхня функція.

Роль держави як суб'єкта фондового ринку. Маркет-мейкери та їхня функція в забезпеченні ліквідності ринку. Аудитори та їхня роль у забезпеченні прозорості фондового ринку. Функції депозитаріїв і реєстраторів на фондовому ринку. Державні органи, які здійснюють регулювання на фондовому ринку. Міжнародні організації, які впливають на функціонування національних фондових ринків.

Інфраструктура фондового ринку та елементи, які до неї входять. Суть і роль фондових бірж в інфраструктурі ринку. Основні функції та види фондових бірж. Торговельні системи та їх функціонування на фондовому ринку. Види торговельних платформ. Роль клірингових установ у забезпеченні розрахунків за угодами на фондовому ринку. Клірингова палата та її роль у розрахунках за угодами. Процес лістингу цінних паперів на біржі. Депозитарна система та її основні завдання. Функції центральних і кастодіальних депозитаріїв.

Значення інформаційно-комунікаційних систем для ефективного функціонування фондового ринку. Роль рейтингових агентств у наданні інформації учасникам фондового ринку. Значення системи розкриття інформації для прозорості фондового ринку. Розвиток фінансових технологій (FinTech) та їх вплив на інфраструктуру фондового ринку. Вимоги до надійності та безпеки інфраструктури фондового ринку. Тенденції розвитку інфраструктури фондового ринку на сучасному етапі.

Тема 23. Цінні папери та похідні інструменти фондового ринку

Поняття та основні види цінних паперів. Емісія цінних паперів та основні етапи цього процесу. Акція та права її власника. Види акцій (прості, привілейовані) та їхні ключові відмінності. Дивіденди та рішення про їх виплату. Облігації, їх класифікація та зобов'язання, які вона засвідчує. Поняття купонної ставки та номінальна вартість облігації. Дохідність облігації (поточна, до погашення) та її розрахунок. Ризики, пов'язані з інвестуванням в акції та облігації. Поняття векселя, його види та особливості використання. Поняття інвестиційного сертифікату та функціонування інвестиційних фондів. Сут депозитних та ощадних сертифікатів.

Поняття похідних цінних паперів та їхня відмінність від основних цінних паперів. Мета використання похідних інструментів (хеджування, спекуляція, арбітраж). Базовий актив деривативу. Ф'ючерсний контракт і його стандартні умови. Роль біржі та клірингової палати в торгівлі ф'ючерсами. Форвардний контракт, його відмінність від ф'ючерсу та ризики, які їм властиві. Опціон і права, які він надає покупцеві. Відмінність опціон "кол" (call) від опціону "пут" (put).

Поняття ціни виконання (страйк), премія опціону та дата експірації. Фактори впливу на ціну опціону. Відмінність американських та європейських опціонів. Поняття своп і його основні види (відсотковий, валютний). Ризики, пов'язані з торгівлею деривативами.

Поняття фундаментального аналізу цінних паперів. Технічний аналіз цінних паперів та його інструменти. Стратегії інвестування на фондовому ринку. Етичні аспекти при здійсненні операцій на фондовому ринку.

Тема 24. Державне регулювання фондового ринку та біржових операцій в Україні

Основні цілі державного регулювання фондового ринку в Україні. Принципи державного регулювання фондового ринку. Нормативно-правові акти, які є основою державного регулювання фондового ринку в Україні. Органи державної влади, які здійснюють регулювання фондового ринку в Україні. Функції та повноваження Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР).

Міжнародні стандарти та рекомендації, що враховуються при регулюванні фондового ринку в Україні. Правила та процедури торгівлі на українських фондових біржах. Механізми контролю за проведенням біржових операцій. Вимоги до професійних учасників фондового ринку (торговців цінними паперами, інвестиційних фірм тощо). Ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку України.

Обов'язки професійних учасників фондового ринку перед клієнтами та регулятором. Механізми контролю за діяльністю професійних учасників. Санкції, які можуть бути застосовані до професійних учасників за порушення законодавства.

Роль державного регулювання в розвитку фондового ринку України. Заходи держави для стимулювання розвитку фондового ринку. Проблеми та виклики у сфері державного регулювання фондового ринку в Україні. Напрямки вдосконалення державного регулювання фондового ринку. Вплив державного регулювання на інвестиційну привабливість України. Перспективи розвитку фондового ринку України в контексті державного регулювання. Значення державного регулювання в запобіганні зловживанням і маніпулюванням на фондовому ринку. Особливості державного регулювання похідних цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про страхування: Закон України від 18 лист. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
6. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки Закон України від 19 червня 2020 року № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
7. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VI зі змінами № 1587- IX від 30.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>
8. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР зі змінами № 1587-IX від 30.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. *Фінанси та фінансове посередництво : підручник. У 3-х тт.* Том 1 / за ред. П.О. Нікіфорова, Н.А. Бак. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 452 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11041>
10. *Фінанси та фінансове посередництво : підручник. У 3-х тт.* Том 2 / за ред. П.О. Нікіфорова, Н.А. Бак. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 436 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11040>
11. *Фінанси та фінансове посередництво : підручник. У 3-х тт.* Том 3 / за ред. П.О. Нікіфорова, Н.А. Бак. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 204 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11042>

Додаткова:

1. Адміністрування податків : навч. практикум / укл.: А.С. Абрамова, Н.А. Бак, А.В. Жаворонок. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 172 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7549>
2. Банківська система: навчальний посібник / укл.: П.О. Нікіфоров, О.М. Гладчук, М.Г. Марич, М.П. Федішин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 224 с.
3. Бюджетна система: підручник / В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко, З. М. Лободіна [та ін.] ; за ред. В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко, З. М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с. До 50-річчя кафедри фінансів ім. С. І. Юрія.
4. Венгер В., Коваленко Д. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика. Підручник. К.: Центр учбової літератури. 2019. 578 с.
5. Гроші та кредит: підручник / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.
6. Марусяк Н. Л. Фінанси підприємств: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 176 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8212>
7. Нікіфоров П.О., Грешко Р.І., Легкоступ І.І. Теорія публічних фінансів: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 184 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4616>
8. Плиса В.Й. Страхування : підручник, 2-ге вид, виправлене й доповнене. Київ: Каравела, 2019. 512 с.

9. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. / укл. О.В. Третякова, В.М. Харабара, Р.І. Грешко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 118 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5580>
10. Світова фінансова система: навч. посіб. / уклад.: О.М. Грубляк, Е.О. Юрій. Чернівці. Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2023. 217 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7674>
11. Соколовська А.М. Основи теорії податків: навч. посіб. К.: 2010. 326 с.
12. Страхові послуги: у схемах і таблицях: навч. посібник / укл.: М.П. Фецишин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 208 с. <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/8406>
13. Теорія фінансів : підручник / Юхименко П.І. та ін.; за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
14. Фінанси страхових організацій : у схемах і таблицях : навч. посібник / укл.: М.П. Фецишин, Л. В. Попова, С.С. Кучерівська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 228 с. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8407>
15. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник / укл. Н.Л. Марусяк: Чернівецький нац. ун-т, 2022. 180 с.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: [України www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
3. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: www.me.gov.ua.
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.
6. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: www.ssmc.gov.ua.

**Критерії оцінювання
знань абітурієнтів під час проведення фахового іспиту
для вступників на другий (магістерський) рівень вищої освіти
зі спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»**

Абітурієнт одержує білет, у якому є три теоретичні завдання. Після підготовки відбувається усна бесіда абітурієнта з членами комісії.

Члени комісії оцінюють відповідь абітурієнта за 200-бальною шкалою.

Оцінку «відмінно» (176-200 балів) абітурієнт одержує, коли дає повні відповіді на поставлені питання, демонструє розуміння змісту фінансових категорій та їх функцій, впевнено демонструє ґрунтовні знання суті фінансово-кредитного механізму функціонування держави, суб'єктів господарювання та населення, обізнаний з основною та додатковою літературою з відповідної проблематики, вміє аналізувати та застосовувати на практиці методи управління фінансовою діяльністю, прогнозувати варіанти розвитку, аргументувати власну позицію з актуальних дискусійних проблем розвитку фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку в Україні.

Оцінку «добре» (150-175 балів) абітурієнт отримує за повну відповідь на поставлені питання, розуміння змісту фінансових понять і категорій, загальну характеристику особливостей функціонування фінансово-кредитного механізму, обізнаний з основною літературою з відповідної проблематики, вміє її аналізувати, проте недостатньо переконливо аргументує власну позицію з актуальних дискусійних проблем у галузі фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Оцінку «задовільно» (124-149 балів) абітурієнт заслуговує за відповідь, яка свідчить, що в цілому розуміє зміст фінансових понять і категорій, але не знає суті фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, недостатньо обізнаний з літературою з відповідної проблематики, не вміє аналізувати фахові теоретичні першоджерела, недостатньо переконливо аргументує власну позицію з актуальних дискусійних питань.

Оцінка «незадовільно» (100-123 бали) абітурієнту виставляється за нерозуміння змісту понять і категорій фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, незнання теоретичних аспектів їх функціонування, недостатню обізнаність з фаховою літературою, невміння її аналізувати, непереконливу аргументацію власної позиції з дискусійних проблем фінансового характеру.

Екзаменаційний білет на фаховому іспиті складається з трьох теоретичних питань. Перші два оцінюються максимально в 65 балів, третє запитання – максимально в 70 балів. Максимальна загальна сума балів, яку може отримати студент на фаховому іспиті складає **200** балів.